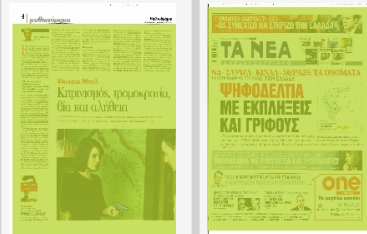

Χάινριχ Μπελ Κιτρινισμός, τρομοκρατία, βία και αλήθεια

Πηγή: ΤΑ ΝΕΑ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ Σελ.: 100-101 Ημερομηνία έκδοσης: 08-06-2019
Επιφάνεια: 1382.91 cm² Αρθρογράφος: Κυκλοφορία: 24590
Θέματα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΙΡΙΝΟΣ

Η μέθοδος γραφής σε αυτό το έργο (θα την ονόμαζα «έκκεντρη νέα αντικειμενικότητα») είναι η ίδια με εκείνη στο μείζον έργο του Χάινριχ Μπελ (1917-1985), το *Ομαδικό πορτρέτο με μια κυρία* (εκδ. Πόλις, μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου, 2015). Το βιβλίο εκδόθηκε το 1974, λίγο μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση που είχε φέρει πραγματικό πολιτισμικό σοκ στον δυτικό κόσμο και γενικότερη αναθεώρηση του μεταπολεμικού μοντέλου ανάπτυξης. Εδώ μάλιστα, στην Κολωνία, κατά τις ημέρες του περι-

Η εντέχνως στεγνή γλώσσα, κατά τον προσφιλή τρόπο του Μπελ, δεν εμποδίζει τη συγκίνηση να εισβάλει υποδόρια

φθιμου καρναβαλιού της Ρηνανίας, οι περισσότεροι εκ των πρωταγωνιστών ντύνονται σεαπόδες, διακοσμούμενους ή και εξορκίζοντας ίσως τις επιπτώσεις που είχε η δραματική αύξηση της τιμής του μαύρου χρυσού στην παγκόσμια οικονομία. Για ιστορικούς λόγους ας θυμίσουμε πάντως ότι εκείνη η κρίση, όπως και η επακολουθήσασα το 1978, είναι που οδήγησαν σε πολιτικές εξοικονόμησης ενέργειας, μικρότερα και αποδοτικότερα μοντέλα αυτοκινήτων και μια γενικότερη αμφισβήτηση στο καταναλωτικό ρυθιγόνο αναπτυξιακό πρότυπο.

Αυτό είναι ένα μόνο – και ίσως όχι το σημαντικότερο – στοιχείο από το πολιτικό πλαίσιο της εποχής. Ένα άλλο είναι ότι έχουμε στη Δυτική Ευρώπη τον θρίαμβο της σοσιαλδημοκρατίας, μια γενικευμένη ευμάρεια και τη δόμηση του κράτους πρόνοιας που επρόκειτο να κλονισθεί μόνο πολύ αργότερα. Ένα τρίτο, η προσέγγιση Ανατολής - Δύσης μέσω κυρίως των ανοιγμάτων της εξωτερικής πολιτικής του Βίμλ Μπραντ, προσωπικού φίλου του Χάινριχ Μπελ. Η κριτική στάση του συγγραφέα στις εντάσεις του Ψυχρού Πολέμου θα εμφανιστεί στο βιβλίο μέσω της διακομωδίας της ανακομουνιστικής στάσης, όπως αυτή διατυπώνεται από την άρχουσα τάξη μιας διαιρεμένης άλλωστε τότε

Γερμανίας, αλλά και από την Εκκλησία ή τα συντηρητικά χαμπλότερα στρώματα της κοινωνίας.

Το κύριο όμως πολιτικό στοιχείο της αφήγησης είναι η κόκκινη τρομοκρατία και ιστορίες όπως εκείνες του Ρούντι Ντούτσκε ή των Μπάαντερ - Μάινχοφ που στοίχειωναν τότε τη συλλογική φαντασία και οδηγούσαν επί τη ευκαιρία σ' έναν ανεξέλεγκτο κιτρινισμό του Τύπου (θυμίζει έντονα και τη δική μας σκανδαλώδη πραγματικότητα, εμπλουτισμένη πια από την ασυδοσία του Διαδικτύου). Είχα συγκλονιστεί όταν πρωτοδιάβασα το βιβλίο που κυκλοφόρησε στη χώρα μας τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, κυρίως για το πώς, ακόμη και σε συνθήκες δημοκρατίας,

η λειτουργία του δικαίου μπορεί να αναστραφεί, οι ένοχοι να σύρονται στη λάσπη οφειλόντας να αποδείξουν οι ίδιοι την αθωότητά τους, το κοινό να αγκαλιάζει την κατασπίλωση συμπολιτών του εν είδει θεάματος τύπου αρένας κ.λπ., κ.λπ.

Η ηρωίδα

Εδώ, η ηρωίδα, η Καταρίνα Μπλουμ, είναι μια νεαρή οικιακή βοηθός που έχει ανέλθει κοινωνικά χάρη στην εργατικότητα, την οργανωτικότητα και το αίσθημα ευθύνης προς τους εργοδότες της – εν προκειμένω ένα πλούσιο ζευγάρι, με τον σύζυγο, τον Χούμπερτ Μπλόρντα, να είναι υψηλόβαθμος νομικός σύμβουλος εταιρειών και τη σύζυγο ένα είδος προοδευτικής

διανοουμένης με «κόκκινο» φοιτητικό παρελθόν. Οι Μπλόρντα βοηθούν ιδιαίτερα την Καταρίνα στη μορφωτική και κοινωνική της ανέλιξη και φτάνουν να διακόψουν τις με πολύ κόπο κερδισμένες διακοπές τους για σκι κάπου στις Άλπεις προκειμένου να προασπισθούν την τιμή της. Η Καταρίνα έχει ήδη από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου παραδοθεί στις Αρχές ομολογώντας ότι δολοφόνησε έναν δημοσιογράφο που την είχε διαβάσει με σειρά πρωτοσελίδων άρθρων στο τετραήμερο όπου εξελίσσεται η μυθιστορηματική δράση. Και πώς είχε εμπλακεί με τον Τύπο; Μα με τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να συμβεί στον καθένα, όπως θα μάθουμε σταδιακά καθώς εκτυλίσσεται η

αφήγηση και κομμάτια της αλήθειας αρχίζουν να συντίθενται.

Η Καταρίνα, λοιπόν, είναι διαζεγμένη από έναν εργάτη ορυχείων πίσω στα πατρώα εδάφη, ταλαιπωρημένη από τα παιδικά της χρόνια, με πατέρα άρρωστο και παραιτημένο από τη ζωή μετά τον Πόλεμο, μητέρα ελαφρόμυαλη και με κακή φήμη στο χωριό. Επιπλέον έχει έναν αδελφό στη φυλακή που περιστασιακά τον χαρτζιλίκωνει από το υστέρημά της. Έχει ωστόσο πάρει τη ζωή της στα χέρια της. Σπουδάζει Οικιακή Οικονομία, φτιάχνει τη δική της μικρή επιχείρηση κέτερινγκ, ενώ μάλλον απέχει από την κοινωνική και ερωτική ζωή, παρά το ότι πολλοί μεσίτικοι φίλοι των Μπλόρντα την πολιορκούν. Ένας

Χάινριχ Μπελ Κιτρινισμός, τρομοκρατία, βία και αλήθεια

Ο νομπελίστας συγγραφέας, που έχει αποκληθεί «συνειδηση της μεταπολεμικής Γερμανίας», γράφει για τον έρωτα, την τιμή, το χρέος και τη φευγαλέα φύση της πραγματικότητας

Χάινριχ Μπελ
**Η ΧΑΜΕΝΗ ΤΙΜΗ
ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΙΝΑ ΜΠΛΟΥΜ**
Ή ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΕΝΝΗΘΕΙ ΚΑΙ
ΠΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΟΛΗΓΗΣΕΙ Η ΒΙΑ

Μτφ. Δημήτρης Δημοκίδης, πρόλογος
Σωτή Τριανταφύλλου, Μεταίχμιο, 2019

μάλιστα υψηλόβαθμος πολιτικός δίνει τα ρέστα του για να την κατακτήσει (χωρίς να διστάσει να τη ρίξει αργότερα στα σκυλιά προκειμένου να μην κηλιδωθεί η φήμη του). Καταλαβαίνει κανείς ότι το πορτρέτο της ηρώιδας που φιλοτεχνεί εδώ ο Μπελ αγγίζει συνειδητά περίπου την «αγιοποίηση».

Η Καταρίνα αποφασίζει να διασκεδάσει λίγο κι αυτή επιτέλους εν μέσω ενός καρναβαλιού, όπου όλα επιτρέπονται για λίγο, και πάει στο πάρτι της αγαπημένης της θείας, όπου και συναντά έναν νεαρό. Η έλξη είναι αμοιβαία και εντυπωσιακά ακαριαία, σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες των εορταζόντων. Σύντομα θα αποδράσουν για να περάσουν τη νύχτα στο διαμέρισμά της. Αποδεικνύεται ότι εκείνος είναι μέλος τρομοκρατικής ομάδας και επισήμως διωκόμενος ληστής τραπεζών. Όταν οι Αρχές τον εντοπίζουν στο σπίτι της, τον βοηθά να αποδράσει και να καταφύγει στο εξοχικό του πιο πάνω πολιτικού. Από εκεί και πέρα θα συρθεί στη λάσπη: η ζωή της θα γίνει φύλλο και φτερό, ο δημοσιογράφος της σκανδαλοθηρικής *Τσάιτουνγκ* θα ανασκάψει το παρελθόν της – ακόμη και η μητέρα της ανακαλύπτεται και «ανακρίνεται» στο νεκρικό κρεβάτι –, ενώ δylώσεις πολιτών διαστρεβλώνονται συστηματικά και η Καταρίνα ανακνύσσεται περίπου σε αριστερή τρομοκρατίσσα, γητεύτρα αντρών με το αζημίωτο, και άλλα πολλά. Γίνεται αποδέκτης κοινωνικής περιφρόνησης, απειλητικών επιστολών και ερωτικών τηλεφωνημάτων, για να μετατραπεί σε δολοφόνο όταν ο δημοσιογράφος θεωρεί αυτονόητο δικαίωμά του να

του εκχωρήσει τις ερωτικές της χάρες. Η βία έχει νομοτελειακά γεννηθεί από τους δικαιοκούς μηχανισμούς, και κυρίως από την ασυδοσία της περιιάλτης ελευθερίας του λόγου αλλά και την έγερση των ταπεινότερων κινήτρων της λεγόμενης «κοινής γνώμης».

«Σαν να ζυμώνεις ψωμί»

Η αφηγηματική ροή του βιβλίου θυμίζει σε πολλά το *Ομαδικό πορτρέτο*. Ο Μπελ αποκαλύπτει τους μηχανισμούς της γραφής κάνοντάς την απτή, «κάτι σαν να ζυμώνεις ψωμί». Κι εδώ έχουμε έναν αφηγητή / ερευνητή που αποκαλύπτει επακριβώς τις πηγές ανασύνθεσης της αλήθειας – από το ανακριτικό υλικό ως τον ερωτευμένο, όπως αποδεικνύεται, Μπλόρν, τους αστυνομικούς, τους εισαγγεείς κ.λπ. Παράλληλίζει εύστοχα αυτές τις πηγές με τη διαδικασία της πολύπλοκης γένεσης ενός δικτύου απορροής με φράγματα, εκτροπές, λιμνούλες και τελική απαγωγή των υδάτων, κάτι σαν παιδικό παιχνίδι στην εξοχή που κάποια ώρα θα καταλήξει σε μια κεντρική ροή – ας πούμε, ένα ποταμάκι. Εδώ ο αφηγητής δεν εμπλέκεται με τα πρόσωπα της ιστορίας στον βαθμό που αυτό γίνεται στο *Ομαδικό πορτρέτο*, όπου εκτός από το ότι αποκάλυπτε στοιχεία του χαρακτήρα του, κατέληγε ερωτευμένος με μια ηρώίδα. Είναι μάλλον πιο αντικειμενικός και έκκεντρος ως προς τα τεκταινόμενα. Ωστόσο, η πιο πάνω κεντρική απορροή των υδάτων της αφήγησης αμφοσβετείται στα σοβαρά στο τέλος, σε μια κάπως υπερβολική προσπάθεια του συγγραφέα να αμφισβητήσει τη δυνατότητα εύρεσης της αντικειμενικής αλήθειας. Κατά το πνεύμα της εποχής, η αρχή της απροσδιοριστίας έχει ποτίσει ολοσχερώς το αφήγημα, παρά την απολύτως πειστική (όπως εμφανίζεται στον αναγνώστη) απόπειρα θεμελίωσης της αλήθειας των τεκμηρίων.

Κατά τα άλλα, η εντέχνως στεγνή γλώσσα, κατά τον προσφιλή τρόπο του Μπελ, δεν εμποδίζει τη συγκίνηση να εισβάλει υποδόρια, τόσο ευθέως στον ψυχισμό των ηρώων, όπου δεν λείπουν τα δάκρυα, όσο και στον αποδέκτη της αφήγησης, τον αναγνώστη, που αποκλείεται να μείνει συναισθηματικά ανέπαφος από τα υφέρποντα ανθρώπινα πάθη – κυρίως την αμφίδρομη, ευτυχώς, ένταση του έρωτα της Καταρίνα με τον επίσης φυλακισμένο καλό της. Να πω, τέλος, ότι το με συνέπεια μεταφρασμένο αυτό έργο έρχεται σε συνέχεια της αιφνίδιας αναβίωσης του ενδιαφέροντος στη χώρα μας για τον Χάινριχ Μπελ που έχει οδηγήσει τελευταία σε καλές επανεκδόσεις βιβλίων του (*Ο γελοιοποιός και άλλες ιστορίες*, εκδ. Γράφημα, 2016, μτφ. Ιωάννης Πίπτας, *Μπιλιάρδο στις εννιάμισι*, εκδ. Πόλις, 2018, μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου). Προσμένουμε ασφαλώς και τη συνέχεια.

Η Ανγκελα Βίνκλερ στην ταινία «Η χαμένη τιμή της Καταρίνα Μπλουμ» (1975), σε σκηνοθεσία Φόκλερ Σλέντορφ και Μαργκκαρέτε φον Τρότα